

Lausunto toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden rajaamisesta

Lukiokoulutus ja oppimateriaalit ovat tällä hetkellä maksuttomia opintonsa syksyllä 2021 aloittaneille opiskelijoille, jotka ovat oppivelvollisuuden piirissä. Oppivelvollisuus päättyy, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon tai vastaavan ulkomaisen koulutuksen. Oppivelvollisilla on oikeus maksuttomiin oppimateriaaleihin sen vuoden loppuun, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta, ellei hän tätä ennen saa toisen asteen tutkintoa suoritettua. Hallituksen esityksessä oikeus maksuttomiin oppimateriaaleihin rajattaisiin sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta.

Espoon kaupunki hankkii kaikille lukiolaisille kannettavan tietokoneen opintoja varten. Tietokoneet ovat keskitetyssä hallinnassa, mikä mahdollistaa pääsyn opetusverkkoon, keskitetyt ohjelmistopäivitykset ja laitteiden tietoturvan tehokkaan hallinnoimisen. Esimerkiksi ylioppilaskokeissa yhtenäinen laitekanta helpottaa kokeiden teknistä järjestämistä.

Espoon lukioissa käytetään pääsääntöisesti digitaalisia oppimateriaaleja, joiden lisenssit hankitaan keskitetysti lukioilla.

Ylioppilaskokeiden viisi ensimmäistä koetta on kokelaalle maksuttomia. Espoo laskuttaa kokelaita hyväksytyin kokeen korottamisesta ja ylimääräisten kokeiden suorittamisesta. Kaupunki tilittää maksut Ylioppilastutkintolautakunnalle.

Lukion opiskelijasta koulutuksen järjestäjälle tulevat kustannukset syntyvät suurimmaksi osaksi jo ennen sen vuoden loppua, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Mikäli maksuttomuutta rajataan niin, että opiskelija joutuu maksamaan oppimateriaaleja itse, suurimmat vaikutukset kohdistuvat niihin opiskelijoihin, jotka aloittavat lukion syystä tai toisesta myöhemmin tai valmistuvat lukiosta neljässä vuodessa.

Kannettavat tietokoneet

Kaikille opiskelijoille tarjolla oleva tasa-arvoinen, toimintavarma ja turvallinen digitaalinen oppimisympäristö edellyttää laitteiden keskitettyä hallintaa sekä ohjelmistojen ja tietoturvan osalta vakioitua laitekantaa. Tämä on tärkeää esimerkiksi ylioppilaskokeissa ja kurssikokeissa, koska jos käytössä on paljon erilaisia tietokoneita, kokeen järjestelyihin liittyvät tekniset ongelmat lisääntyvät.

Espoo hankkii lukiolaisten tietokoneet kolmen vuoden leasing-sopimuksella. Tietokoneiden keräämisellä kolmannen opiskeluvuoden syyslukukauden loppuksi, kun opiskelijat ovat täyttäneet 18 vuotta, ei saavutettaisi kustannussäästöjä, koska tietokoneille ei ole kevään ajaksi vaihtoehtoja käyttöä. Jos tietokoneet kerätään opiskelijoilta jo vuoden vaihteessa, ne tulee varastoida asianmukaisesti, mikä voi aiheuttaa kustannuksia.

Opiskelijoiden käytöstä vapautuvat tietokoneet siirtyvät Espoossa uusien aloittavien opiskelijoiden käyttöön. Mikäli tietokoneet kerätään kaikilta opiskelijoilta kolmannen vuoden keväällä, palautetut koneet voidaan jakaa edelleen uusille opiskelijoille. Tämä vähentää hankittavien tietokoneiden määrää. Tässä tapauksessa lukion 4 vuodessa suorittavat opiskelijat joutuisivat kuitenkin hankkimaan oman tietokoneen neljännelle vuodelle.

Mikäli opiskelijat siirtyisivät laajasti käyttämään omia koneita, Espoon pitäisi luultavasti hankkia lisää varakoneita ylioppilaskokeita varten, jotta kokeiden tekniset järjestelyt turvataan. Opiskelijoiden itse hankkimilla laitteilla ei ole pääsyä opetusverkkoon ja niiden osalta voi ilmetä myös muita teknisiä ongelmia.

Opiskelijoita olisi myös mahdollista laskuttaa kaupungin omistaman tietokoneen käytöstä. Koneiden leasing-aika on kolme vuotta, joten kaupungille ei synny tätä vanhemmista koneista

suurta kustannusta. Jos Espoo päättäisi laskuttaa koneiden käytöstä, opiskelijalla pitäisi olla mahdollisuus käyttää opinnoissa mahdollisesti olemassa olevaa omaa konetta, mikä aiheuttaa edellä mainittuja ongelmia. Hallinnollisen työn lisääntymisen ja laskutuskustannusten vuoksi koneiden käytöstä laskuttaminen ei ole järkevää.

Oppimateriaalilisenssit

Espoon lukioissa käytetään lähes poikkeuksetta sähköisiä oppimateriaaleja. Oppimateriaalilisenssien pituus vaihtelee 3kk:n ja 5 vuoden välillä. Tarjolla olevat lisenssit ja niiden hinta on kustantajakohtaisia.

Suurimmalla osalla kolmannen vuoden keväällä opintonsa päättävistä opiskelijoista viimeiset opintojaksot sijoittuvat 3. periodiin, joka alkaa jo ennen vuoden vaihdetta. Näiden opiskelijoiden lisenssien kohdalla lisensseistä ei voida käytännössä säästää. Osa 3. vuoden opiskelijoista suorittaa opintoja vielä 4. ja 5. periodeissa. Näissä opinnoissa käytettävien oppimateriaalien hintoja on vaikea arvioida, koska lisenssien hinnat vaihtelevat oppiaineittain ja koska osa lisensseistä on joka tapauksessa kustannustehokkaampaa hankkia pidemmälle ajalle, esimerkiksi vuodeksi kerrallaan.

Mikäli Espoo ei osta opiskelijoille oppimateriaalilisenssejä, niiden hankkiminen jää opiskelijan vastuulle. Lukioissa oppimateriaalilauksia ja muuta hallinnollista työtä hoitaa lukiosihteerit. Lisenssitarpeiden selvittäminen kahdelle viimeiselle periodille aiheuttaa luultavasti enemmän hallinnollista työtä lukioille kuin lisenssien ostamatta jättämisellä säästetään, koska samalla opintojaksolla voi olla opiskelijoita, joilla on oikeus maksuttomaan materiaaliin ja niitä, joilla sitä ei ole.

Neljännän opiskeluvuoden lisenssien osalta maksuttomuuden rajaaminen on hallinnollisesti yksinkertaisempaa kuin kolmannen vuoden osalta.

Jos opiskelija on syystä tai toisesta aloittanut lukion myöhemmin kuin muut, opiskelija saattaa joutua maksamaan oppimateriaalilisenssejä myös toisen vuoden opinnoista. Tämä lisää opiskelijan kustannuksia huomattavasti.

Ylioppilaskokeet

Suurin osa lukiolaisista hajauttaa ylioppilaskokeita 3. vuoden syksylle ja keväälle. Yhden kokeen hinta on tällä hetkellä 38 €. Tutkintoon on sisällytettävä vähintään viisi koetta, joten ylioppilastutkinto maksaa tällä hetkellä vähintään 190 €. Mikäli maksuttomuutta rajataan, 3. vuoden kevään kokeet tulisivat jatkossa joko opiskelijan tai Espoon kaupungin maksettavaksi. Tällä hetkellä opiskelijoita laskutetaan niiden kokeiden maksujen osalta, jotka ylittävät viiden maksuttoman kokeen määrän.

On mahdollista, että jos keväällä suoritettavat kokeet muuttuvat maksullisiksi opiskelijalle, syksyllä suoritettavien kokeiden määrät kasvavat, mikä saattaa aiheuttaa lukioilla tarpeen ottaa käyttöön lisätiloja ja kokeiden valvoja. Lisääntyvä kokeiden määrä lisää myös opettajien työmäärää ja kokeiden tarkistamisen palkkakustannuksia. Tämä ei välttämättä vähennä kevään suoritusten määrää vastaavasti, jos uusintojen ja korotusten määrät lisääntyvät.

Mikäli opiskelijat suorittavat YO-kokeita aiempaa aikaisemmin, on mahdollista, että kokeiden arvosanat laskevat, kun kokeisiin valmistautumiseen ei ole niin paljon aikaa. YO-kokeisiin osallistuminen vie aikaa muulta opiskelulta ja kuormittaa opiskelijaa, mikä vaikuttaa negatiivisesti oppimiseen.

On huomattava, että mikäli Espoo maksaa jatkossa YO-kokeita omalla linjauksellaan, kompensoidakseen valtion tekemää leikkausta, maksuttomien kokeiden määrän seurantaan tarvitaan jokin toimiva tekninen ratkaisu. Ylioppilastutkintolautakunta seuraa maksuttomien kokeiden suorituksia, mutta Espoo omilla linjauksilla maksuttomien kokeiden osalta tämä seuranta täytyy toteuttaa itse. Nyt käytössä oleva oppilastietojärjestelmä ei sovellu tähän tarkoitukseen eikä

seurantaa ole käytännössä järkevää toteuttaa oppilastietojärjestelmän ulkopuolella, jos seurantaa pitää tehdä suurelle opiskelijamäärälle.

Maksuttomuuden rajaamisen riskit/ongelmat

Maksuttomuuden rajaamisen vaikutukset suurimpaan osaan opiskelijoista ovat pieniä. Eniten koulutuksen kustannukset kasvavat opiskelijoilla, jotka aloittavat opintonsa syystä tai toisesta myöhemmin tai jotka käyttävät lukio-opintoihin pidempään kuin 3 vuotta. Näillä opiskelijoilla on keskimääräistä enemmän oppimisen haasteita tai muita opiskelijaa kuormittavia tekijöitä, ja he ovat usein jo valmiiksi muita vaikeammassa tilanteessa. Taloudellinen epävarmuus on merkittävä opiskelijoita kuormittava tekijä. Kouluterveyskyselyn (2023) mukaan melkein neljännes tytöistä kokee koulu-uupumusta, ja 40 % riittämättömyyden tunteita.

Jos lukio-opinnot muuttuvat osittain maksullisiksi, on riski, että opintojen keskeyttäminen lisääntyy, kun opiskelija täyttää 18 vuotta ja oppivelvollisuus loppuu. Jos opiskelija keskeyttää opintonsa, siihen mennessä opintoihin tehtyjä panostuksia menee hukkaan ja opiskelijan hakeutuminen jatko-opintoihin vaikeutuu huomattavasti.

Opintosuunnitelmat on tehty oletuksella toisen asteen opintojen maksuttomuudesta, nyt muutos tulee mahdollisesti voimaan kesken opintojen ilman että opiskelija on voinut ottaa sitä huomioon suunnitelmaa tehdessään.